

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, доцента
Савчук Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу
Возняк Галини Василівни «Бюджетна політика соціально-
економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової
децентралізації», подану на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю
08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність обраної теми дослідження

Українське суспільство перебуває на етапі становлення демократичних цінностей. Світовий досвід переконує, що доктрина розвитку держави повинна бути довгостроковою. В цьому сенсі процеси становлення нової архітектури публічних фінансів, яка б відповідала пріоритетам розвитку країни, не є завершеними через вплив різноманітних суб'єктивних та об'єктивних чинників. Важливу роль у цих процесах повинна відігравати бюджетна політика, яка є віддзеркаленням функціонування державних та місцевих фінансів і спроможна забезпечити економічне відновлення та зростання рівня життя населення.

З іншого боку, сучасний етап поступу вітчизняної економіки характеризується зміщенням акцентів у прийнятті рішень щодо соціально-економічного розвитку територій на регіональному та місцевому рівні. Водночас, об'єктивні зміни в суспільно-економічних відносинах, обумовлені, в тому числі, розпочатими реформами децентралізації влади та ресурсів в Україні, супроводжуються виникненням ризику втрати цілісного бачення розвитку території держави на регіональному рівні. Саме регіональний рівень в умовах фінансової децентралізації зазнав суттєвих втрат в формуванні доходів місцевих бюджетів, що призвело до зниження його впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. Такі тенденції ставлять перед фінансовою наукою та практикою нові завдання щодо покращення соціально-економічного розвитку регіонів.

В цьому контексті актуальності набуває питання вироблення нової концепції формування і реалізації бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів, яка б сприяла забезпеченню бюджетної незалежності та фінансової автономії місцевих бюджетів, розширенню їх дохідної бази, децентралізації видаткових повноважень та чіткому розподілі компетенцій за принципом субсидіарності. З цієї точки зору тема дисертаційної роботи Возняк Галини Василівни та проблеми, які в ній розглядаються та вирішуються, є актуальними і своєчасними.

Зв'язок теми дисертаційного дослідження з науковими програмами й темами

Тема дисертації тісно пов'язана із планами науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»: «Механізми підвищення ефективності використання фінансового потенціалу регіону» (номер державної реєстрації 0110U002026); «Фінансові механізми формування конвергентної моделі регіонального розвитку» (номер державної реєстрації 0112U000460); «Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0115U000018); «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401); «Наукові засади формування моделі сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U000691); «Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад Карпатського регіону» (номер державної реєстрації 0117U003493).

Крім того, тематика роботи узгоджується із європейськими економічними дослідженнями, що дало змогу виконувати дисертаційне дослідження за підтримки міжнародних грантів. Так, науково-аналітичні матеріали щодо виконання місцевих бюджетів Львівської області, пропозиції щодо удосконалення реалізації програмно-цільового методу бюджетування на місцевому, регіональному та національному рівнях лягли в основу проекту «Громадський моніторинг формування, виконання та звітування місцевих

бюджетів Львівської області» (2013-2014 рр.), який був реалізований в межах програми «Громадянське суспільство та належне врядування».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Наведені в дисертації наукові результати, висновки та рекомендації, є аргументованими та характеризуються високим рівнем обґрунтованості, що підтверджується: широким оприлюдненням на профільних науково-практичних конференціях, критичним узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених економістів із досліджуваної проблематики, використанням нормативно-правових актів, значного обсягу статистичної інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, отриманих в дисертації, підтверджується коректним застосуванням широкого спектру методів дослідження: аналізу, синтезу, наукової абстракції, абстрактно-логічного методу, порівняння, групування, контент-аналізу, методу аналізу ієрархій, кластерного, системного аналізу, моделювання, системного, синергетичного та комплексний підходів, тощо.

Інформаційною базою дослідження були: законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; матеріали й статистичні дані Міністерства фінансів України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, департаментів фінансів обласних державних адміністрацій; аналітичні розрахунки автора.

Висновки є логічно обґрунтованим підсумком виконаної роботи та повністю відображають основні положення проведеного дослідження.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації, отримані особисто здобувачем

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Возняк Г.В. дозволяє стверджувати, що основні наукові положення, висновки та пропозиції характеризуються науковою новизною та відображають особистий внесок дисертанта в розвиток фінансової науки, що полягає у розв'язанні актуальної

наукової проблеми, пов'язаної із розробленням теоретико-методологічного, науково-методичного та практичного забезпечення для підвищення дієвості бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації. Серед основних положень новизни, які віддзеркалюють вирішення поставлених в роботі завдань, вважаємо за необхідне виокремити такі:

1. В межах вирішення поставлених завдань автором систематизовано наукові підходи до дослідження бюджетної політики, визначено теорії та положення, які дозволили сформуванню теоретичне підґрунтя концепції формування та реалізації бюджетної політики регіонів, спрямованої на забезпечення їх ендogenous зростання (п.1.1, с. 40-58).

2. Всебічне дослідження сутності бюджетної політики як комплексного процесу узгодження загальнодержавних і регіональних цілей соціально-економічного розвитку з одного боку, та ключової домінанти забезпечення нарощення фінансової бази регіону, з іншого боку, дало змогу автору обґрунтувати дуальний підхід та запропонувати авторське трактування сутності «бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів»; конкретизувати принципи, функції та інструменти реалізації бюджетної політики (п.1.4, с. 98-113).

3. Важливим результатом дослідження, на нашу думку, є обґрунтування переваг та ризиків фінансової децентралізації для соціально-економічного розвитку регіонів (п.1.5, с. 121-131). Для цього автором досліджено природу децентралізації, її форми, особливості прояву. На основі цього побудована схема (рис.1.11), подальше застосування якої дало змогу обґрунтувати підходи до формування та реалізації бюджетної політики в частині нарощення фінансової бази місцевих бюджетів, регулювання міжбюджетних відносин, управління бюджетним процесом на регіональному та місцевому рівні.

4. Заслуговує на увагу розроблена автором методологія дослідження бюджетної політики, яка передбачає реалізацію п'яти етапів застосування, чіткого переліку методів дослідження, принципів та ґрунтується на системному, синергетичному, інституційному та біхевіористичному методологічних підходах (п.2.1, с.139-155, рис. 2.1). Автор обґрунтував, що застосування в науковому пошуку запропонованої методології дослідження

дасть змогу розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо подальшого розвитку регіонів та бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації, базуючись на комплексному уявленні про їх взаємний вплив та взаємозумовленість із загальними процесами еволюції економічних систем, а не відірвано від них (с.155).

5. Правильним, на нашу думку, є виділення передумов та особливостей інституційно-правового забезпечення бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації в частині: розширення самостійності місцевих бюджетів, перерозподілу видаткових повноважень між органами публічного управління різних рівнів відповідно до принципу субсидіарності; вдосконалення системи міжбюджетних відносин, зміни взаємовідносин між державним бюджетом та бюджетами базового рівня (с.175-185).

6. Автором доопрацьовано теоретико-методологічні засади організації міжбюджетних відносин, що дало змогу поглибити сутність поняття «бюджетне вирівнювання». Також в роботі достатньо аргументовано взаємозв'язок дефініцій «міжбюджетні відносини», «бюджетне регулювання», «фінансове вирівнювання» (с.192-196).

7. Заслугує на увагу практиків у сфері регіональної бюджетної політики удосконалений методологічний підхід до оцінювання бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів (с.210-218). Автор пропонує оцінювання здійснювати на основі системи чотирьох груп індикаторів із застосуванням інтегрального показника, що розраховується методом евклідових відстаней. Результати такого оцінювання слугують орієнтирами для розроблення напрямів вдосконалення бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів.

8. Уміле застосування математичного інструментарію дало змогу автору дослідити сучасні тенденції формування і реалізації бюджетної політики в контексті її впливу на процеси соціально-економічного розвитку регіонів України (р.3). Такий ґрунтовний аналіз дозволив визначити проблеми бюджетної політики в розрізі її функціональних складових та запропонувати шляхи їх вирішення.

9. Значним здобутком дисертаційного дослідження можна вважати удосконалений методичний підхід до моделювання впливу фінансової

децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів, який має прикладний характер (п.4.2, с. 321-340). Автор на основі моделей з фіксованими ефектами пояснив неоднозначний вплив фінансової децентралізації на процеси розвитку регіонів та встановив домінуючі чинники впливу, що послужило підґрунтям для обґрунтування перспективних напрямів удосконалення бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації.

10. Заслугує на особливу увагу позиція автора із рубрики «вперше» щодо розроблення ендогенно орієнтованої концепції формування та реалізації бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації, яка ґрунтується на виокремленні нових пріоритетів, принципів, функцій, конкретизації інструментів реалізації та визначенні чітких критеріїв розвитку регіонів: самодостатності, самоорганізації, самоуправління (с. 362-385, рис.5.1).

11. Позитивно можна оцінити розроблену автором матрицю стратегічних орієнтирів (підвищення фінансової самодостатності регіонів, розширення стабільних джерел доходів місцевих бюджетів, створення сприятливих умов для саморозвитку; посилення дієздатності органів місцевого самоврядування в забезпеченні ендогенно-орієнтованого соціально-економічного розвитку регіонів; передбачення та збалансованість місцевих бюджетів, ефективне використання бюджетних коштів; забезпечення високої якості суспільних послуг та максимальне їх наближення до населення) з обґрунтуванням заходів, визначенням суб'єктів реалізації та очікуваними результатами (с. 386-401, рис. 5.4).

12. Вагоме практичне значення мають пропозиції автора щодо покращення дієвості бюджетної політики в частині зміцнення фінансової самодостатності регіонів, удосконалення системи міжбюджетних відносин, а також надання якісних суспільних послуг для населення (с. 402-419).

Вважаємо, що наведені положення сприяють розвитку теорії і практики формування та реалізації бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів, науково-методичні та методологічні узагальнення можуть бути використані під час розроблення практичних рекомендацій, що визначатимуть стратегічні напрями розвитку бюджетної політики регіонів України.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях та авторефераті

За темою дисертації опубліковано 89 наукових публікацій, загальним обсягом 262,73 друк. арк., з яких особисто автору належить 99,04 друк. арк. В тому числі: 1 одноосібна монографія, 5 – колективних, 47 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 9 – у виданнях, які включені до реєстру міжнародних наукометричних баз; 3 – у періодичних виданнях іноземних держав; 24 публікації за матеріалами конференцій; 9 публікацій – в інших виданнях. Результати дисертаційного дослідження доповідались на 28 міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах.

В опублікованих працях достатньо відображені положення всіх п'яти розділів дисертації. Результати дослідження були апробовані у вигляді доповідей та виступів на науково-практичних конференціях та семінарах.

Автореферат дисертації оформлений згідно чинних вимог і повною мірою відображає зміст, структуру дисертації, наукові результати та висновки.

Значення дослідження для науки і практики, перспективи використання його результатів

Сформульовані в дисертаційному дослідженні наукові положення, висновки та пропозиції мають теоретичну та практичну цінність.

Теоретична значущість отриманих результатів вбачається в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад бюджетної політики (с. 98-112); розробленні методології її дослідження (с. 138-155) та концепції формування і реалізації (с. 366-383).

Практична цінність результатів дослідження полягає в розробленні методичного забезпечення: до оцінювання бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів (с.211-218) та моделювання впливу фінансової децентралізації на процеси розвитку регіонів (с. 322-339); визначенні цільових орієнтирів та стратегічних пріоритетів реалізації бюджетної політики (с.386-402); практичних рекомендаціях щодо підвищення дієвості бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації (с. 402-420).

Практичне значення наукових результатів дослідження підтверджується довідками про їх впровадження у діяльність: Міністерства фінансів України (довідка № 12000-06/485 від 21.06.2013 р.); Департаменту економічного розвитку та регуляторної політики КМУ (довідка від 01.12.2014 р.); Територіального управління Рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях (довідка № 22-19/289 від 28.12.2015 р.); Головного фінансового управління Львівської обласної державної (довідка № 1-27 від 25.03.2011 р.); Департаменту фінансової політики Львівської міської ради (довідка № 22-вих-2 від 08.01.2014 р.); Львівської обласної ради (довідка № 02-вих-1850 від 06.12.2016 р.); Пустомитівської міської ради (довідка 02-08/1432 від 20.10.2015 р.). Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес Львівського торговельно-економічного (довідка № 831/01-1.08 від 09.10.2017 р.).

Відповідність змісту автореферату та опублікованих праць основним положенням дисертації

Автореферат ідентичний дисертації за структурою та змістом, не містить інформації, якої немає в дисертаційній роботі. Основні положення дисертації, наведені в авторефераті, логічно розкривають зміст наукової проблеми дослідження.

Публікації автора достатньою мірою відображають зміст дисертації та відповідають вимогам МОН України до опублікування результатів дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук. Кількість, обсяг і якість друкованих праць дають авторові право публічного захисту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Поряд із позитивними сторонами дослідження, дисертаційна робота Возняк Галини Василівни містить певні недоліки та дискусійні положення, стосовно яких потрібно висловити такі зауваження:

1. В п.1.2 дисертації розкрито сутність бюджетної політики та досліджено її змістовні характеристики. Враховуючи, що бюджет є основним

інструментом реалізації політики соціально-економічного розвитку країни та регіонів, вважаємо, що в дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено висвітленню його ролі в суспільстві, функціям бюджету, особливостям їх реалізації, особливо в умовах фінансової децентралізації.

2. В роботі багато уваги приділено питанням дослідження соціально-економічного розвитку регіонів, чинникам, ознакам, тощо (с.72-95), водночас робота значно виграла б, якби її автор чітко конкретизував характер впливу бюджетної політики саме на процеси розвитку регіонів.
3. Фінансова децентралізація по своїй суті передбачає зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, а відтак і підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів. В цьому сенсі, ключовою передумовою фінансової децентралізації є адміністративно-територіальна реформа. На с.165-172 дисертації автором наведений ґрунтовний аналіз передумов та проблем формування і реалізації бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів. Однак, питанням збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та зміни адміністративно-територіального поділу в дисертації приділено недостатньо уваги. На нашу думку, цей аспект потребує поглибленого дослідження.
4. Автором ретельно розглянуто досвід розвинених країн із запровадження фінансової децентралізації, проаналізовано особливості її прояву та механізми реалізації, переконливо доведено «... відсутність існування єдиної моделі, яку можна без змін адаптувати до України» (с. 360). На нашу думку, висновки, отримані в п.4.3 мали б більшу науково-практичну значущість, якби автор навів розрахунки оптимального рівня фінансової децентралізації та посилив аргументацію щодо того, які все ж таки моделі доцільно впроваджувати саме в Україні?
5. В роботі розроблена концепція формування та реалізації бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації, ґрунтовно охарактеризовано основні її положення, теоретико-методологічне підґрунтя, принципи, функції, передумови і т.д.(п.5.1). Безумовно, що вона має вагоме теоретичне та практичне значення. Однак, графічна її інтерпретація, що подана на рис.5.1, с.367.

не дає чіткої відповіді на питання: хто є суб'єктом та об'єктом? Як вони взаємодіють? Яка практична реалізація запропонованої концепції?

6. У п. 5.2 дисертаційної роботи визначено стратегічні пріоритети та обґрунтовано цільові орієнтири реалізації бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації (рис.5.4, стор. 387). Погоджуємось з автором в тому, що вибір пріоритетів бюджетної політики тісно пов'язаний із соціально-економічним розвитком регіонів. Водночас, на нашу думку, отримані висновки були б більш переконливими, якби наведений матеріал автор доповнив міркуваннями: на основі яких кількісних та якісних параметрів обґрунтовано вибір пріоритетів? Що слугувало основою для визначення цих пріоритетів? Який часовий горизонт запропонованих пріоритетів?

Зазначені недоліки та дискусійні положення не знижують наукової значимості отриманих результатів та можуть розглядатись як напрями подальших наукових пошуків у межах досліджуваної проблематики.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Возняк Г.В. «Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації» є цілісним, завершеним науковим дослідженням, викладеним в логічній послідовності, що забезпечило вирішення поставлених завдань відповідно до визначеної мети.

Структура і обсяг дисертації відповідають встановленим вимогам, стиль викладення матеріалу – науковий. Розділи роботи взаємопов'язані між собою, висновки і пропозиції випливають із змісту дисертації.

Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукової проблеми, що полягає у розробленні теоретико-методологічних засад, розвитку науково-методичних підходів і обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування та реалізації бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно, належним чином аргументовані та підкріплені аналітичними розрахунками. Тема і зміст дисертаційної роботи

відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Автореферат відображає усі положення, що виносяться на захист.

Результати та наукові положення кандидатської дисертації Возняк Г.В. не використовувались у дисертації, поданій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

За змістом, оформленням, повнотою вирішення поставлених завдань та науковою новизною дисертаційна робота «Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації» відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а її автор Возняк Галина Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних фінансів
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Н. В. Савчук

